

Engels 200 år: Lenin om Friedrich Engels

---

28. november i år er det 200 år siden den store kommunisten, proletariske læreren, soldaten og organisatoren Friedrich Engels ble født. Engels var i flere tiår Karl Marx' høyre hånd, og etter Marx gjorde ingen mer enn Engels for å gi form og innhold til det første stadiet av proletariatets ideologi: marxismen. Tjen Folket Media markerer dette store jubileet resten av året.

Friedrich Engels

Av Vladimir Lenin.

*Hvilket lys av fornuft er slukket,
hvilket hjerte har sluttet å slå!*

Den 5. august 1895 etter ny tidsregning (24. juli) døde Friedrich Engels i London. Etter vennen Karl Marx, som døde i 1883, var Engels i hele den siviliserte verden proletariatets mest betydelige filosof og lærer. Siden skjebnen førte Karl Marx og Friedrich Engels sammen, ble de to venners livsverk til en felles sak for dem. For å forstå hva Friedrich Engels har gjort for proletariatet, må en ha fullstendig klart for seg hvilken betydning Marx' virke og lære har hatt for utviklingen av den moderne arbeiderbevegelse. Marx og Engels var de første som påviste at arbeiderklassen med sine krav er et nødvendig produkt av det moderne økonomiske system, som sammen med borgerskapet nødvendigvis også skaper og organiserer proletariatet. De påviste at det ikke er velmente forsøk fra enkelte høysinnede personligheter som kan løse

menneskeheten ut av de trengsler den er i i dag, men ene og alene det organiserte proletariats klassekamp. Marx og Engels var de første som avlivet påstanden om at sosialismen er et hjernespinnet av drømmere, og påviste at den er målet for det nødvendige resultat av produktivkreftenes utvikling i det moderne samfunn. Hele den hittil kjente skriftfestede historie er historie om klassekamper, historien om rekkefølgen av visse samfunnsklassers herredømme og seier over andre. Og på denne måten vil det fortsette helt til det som er grunnlaget for klassekampen og klasseveldet forsvinner, nemlig privateiendommen og den anarkiske samfunnsmessige produksjon. Proletariatets interesser krever at dette grunnlaget knuses, og derfor må de organiserte arbeideres bevisste klassekamp føres mot dette grunnlaget. Og all klassekamp er politisk kamp.

Disse betraktningene av Marx og Engels er i dag felleseie for hele proletariatet som kjemper for sin frigjøring. Men i 40-årene da de to vennene begynte å arbeide med den sosialistiske litteraturen og ta del i datidens sosiale bevegelser, var disse synsmåtene fullstendig nye. Det fantes dengang mange begavete og ubegavete, ærlige og uærlige mennesker som svermet for kamp for politisk frihet, for kamp mot vilkårligheten hos monarkene, politiet og prestene, men som ikke så motsetningen mellom borgerskapets og proletariatets interesser. For disse folkene var til og med den tanken fjern at arbeiderne skulle kunne opptre som en selvstendig samfunnsmessig kraft. På den annen side fantes det mange til og med geniale drømmere, som var av den mening at det var tilstrekkelig å overbevise makthaverne og de herskende klasser om urettferdigheten i det moderne samfunnssystem; siden ville det være en enkel sak å skape fred og alminnelig trivsel på jorden. De drømte om en sosialisme som kunne oppnås uten kamp. Endelig så på den tid nesten alle sosialister og andre venner av arbeiderklassen på proletariatet som en byll, og de så med forferdelse hvordan denne byllen vokste parallelt med veksten i industrien. Derfor studerte de alle sammen på hvordan en skulle bremse

utviklingen av industrien og proletariatet, hvordan en skulle stanse "historiens hjul". I motsetning til den alminnelige frykt for proletariatets utvikling satte Marx og Engels alle sine forhåpninger til proletariatets uavbrutte vekst. Jo flere proleterer, desto større ble deres kraft som revolusjonær klasse, desto nærmere og virkeligere ble sosialismen. Med få ord kan en sammenfatte Marx' og Engels' fortjeneste av proletariatet slik: de oppdro arbeiderklassen til selverkjennelse og selvbevissthet og erstattet drømmeriene med vitenskap.

Derfor må enhver arbeider kjenne Engels' navn og liv, og derfor må vi også i denne artikkelsamlingen, som i likhet med våre øvrige publikasjoner har til oppgave å vekke klassebevisstheten hos den russiske arbeider, bringe et omriss av livet og livsverket til Friedrich Engels – som var den ene av det moderne proletariatets to store lærere.

Engels ble født i 1820 i byen Barmen i Rhinprovinsen, som hørte til det prøyssiske kongerike. Hans far var fabrikant. På grunn av familieforhold ble Engels i 1838 tvunget til å slutte på gymnaset og måtte begynne som funksjonær i et handelshus i Bremen. Kjøpmannsykket hindret ikke Engels i å arbeide på sin vitenskapelige og politiske utdanning. Allerede som gymnasiast hadde han lært å hate absolutismen og byråkratiet. Det filosofiske studiet førte ham videre. På den tid var Hegels lære den herskende innen den tyske filosofi, og Engels ble en tilhenger av den. Skjønt Hegel selv – som statsansatt professor ved Berlins universitet – var en tilhenger av den absolutistiske prøyssiske stat, var Hegels lære revolusjonær. Hegels tro på den menneskelige fornuft og dens rettigheter og den hegelske filosofiens grunnsetning om at det i verden foregår en stadig forandrings- og utviklingsprosess førte de elevene av Berlin-filosofen som ikke ville avfinne seg med tilstanden som den var, inn på den tanken at også kampen mot denne virkeligheten, kampen mot den bestående urett og det herskende onde var begrunnet i den evige utviklings

verdenslov. Hvis alt er i utvikling og den ene ordningen avløser den andre, hvorfor skal da den prøyssiske kongens eller den russiske tsarens selvherkerstyre bestå evig, eller et forsvinnende mindretalls berikelse på bekostning av massene, eller borgerskapets herredømme over folket? Hegels filosofi talte om utviklingen av ånd og ideer, den var en *idealistisk* filosofi. Fra åndens utvikling avledet den utviklingen av naturen, mennesket, menneskets forhold og samfunnsforholdene. Marx og Engels som holdt fast på det hegelske begrepet om en evig utviklingsprosess,* forkastet den forutfattede idealistiske betraktning; de vendte seg til livet og erkjente at utviklingen av ånden ikke forklarer utviklingen i naturen, men at ånden tvertom må forklares ut fra naturen, fra materien... I motsetning til Hegel og andre hegelianere var Marx og Engels materialister. De betraktet verden og menneskeheten ut fra et materialistisk synspunkt og erkjente at på samme måte som det ligger materielle årsaker til grunn for alle naturfenomener, slik er også utviklingen av det menneskelige samfunn betinget av utviklingen av materielle krefter, av produktivkreftene. De forhold som berører framstillingen av de goder som er nødvendige for å tilfredsstille de menneskelige behov, er avhengige av utviklingen av produktivkreftene. Og i disse forholdene ligger forklaringen på alle foreteelser i samfunnslivet, de menneskelige bestrebelse, ideer og lover. Utviklingen av produktivkreftene frambringer samfunnsforhold som er basert på privateiendommen, men nå ser vi at nettopp denne utviklingen av produktivkreftene berøver mesteparten av menneskene deres eiendom og hoper den opp på et forsvinnende mindretalls hender.

Denne utviklingen av produktivkreftene ødelegger eiendommen – som er grunnlaget for den moderne samfunnsordning, og streber selv mot samme mål som sosialistene har satt seg. Sosialistene må bare forstå hvilken samfunnskraft det er som ifølge sin stilling i det moderne samfunn er interessert i sosialismens virkeliggjøring, og bringe denne kraften til bevissthet om

dens interesser og historiske misjon. Denne kraften er proletariatet. Engels lærte det å kjenne i England, i Manchester, som var sentret for den engelske industri, og som han flyttet til i 1842 for å gå inn i en stilling i et handelshus som hans far var andelshaver i. Engels tilbrakte ikke tiden bare i fabrikkkontoret. Han trålet gjennom de skitne bydelene hvor arbeiderne holdt til, og så med egne øyne deres elendighet og nød. Men han nøyde seg ikke med personlige betraktninger; han leste alt som var skrevet før hans tid om den engelske arbeiderklassen, og studerte omhyggelig alle tilgjengelige offentlige dokumenter. Frukten av disse iakttagelser og studier var en bok som utkom i 1845: *Den arbeidende klasses stilling i England*. Ovenfor har vi allerede nevnt hva Engels' hovedfortjeneste som forfatter av "Den arbeidende klasses stilling i England" består i. Også før Engels hadde flere skildret proletariatets lidelser og pekt på nødvendigheten av å hjelpe det. Men Engels var den *første* som har sagt at proletariatet ikke bare er en lidende klasse; at nettopp proletariatets nedverdiggende økonomiske stilling driver det framover og tvinger det til å kjempe for sin endelige frigjøring. Og det kjempende proletariat kommer til å *hjelpe seg selv*.

Arbeiderklassens politiske bevegelse vil uunngåelig føre arbeiderne til den erkjennelse at det ikke fins noen annen utvei for dem enn sosialismen. På den annen side vil sosialismen først bli en makt når den er blitt målet for arbeiderklassens *politiske kamp*. I Engels' bok om arbeiderklassen i England er dette de bærende tankene, tanker som hele det tenkende og kjempende proletariat har tilegnet seg i dag, men som den gang var fullstendig nye. Disse tankene ble nedlagt i en ildnende bok, som er fylt med sannhetstro og rystende bilder fra det engelske proletariatets elendige liv. Denne boka var en fryktelig anklage mot kapitalismen og borgerskapet. Det inntrykket den gjorde var meget sterkt. Overalt begynte en å vise til denne boka av Engels som den beste framstillingen av det moderne proletariatets stilling. I

sannhet: hverken før 1845 eller seinere er det kommet en virkelighetsskildring av arbeiderklassens nødstilstand som har gjort et slikt inntrykk.

Det var først i England at Engels ble sosialist. I Manchester trådte han i forbindelse med de daværende ledere for den engelske arbeiderbevegelsen, og begynte som medarbeider i den sosialistiske pressen. Da Engels i 1844 dro tilbake til Tyskland, møtte han Karl Marx i Paris, etterat de allerede tidligere hadde stått i brevveksling med hverandre. Marx var likeledes blitt sosialist i Paris under innflytelse av de franske sosialistene og det franske livet. Her skrev vennene i fellesskap boka *Den hellige familie eller kritikk av den kritiske kritikk*. Denne boka, som kom ut et år før *Den arbeidende klasses stilling i England*, og som for det meste er skrevet av Marx, inneholder grunnlaget for den revolusjonær-materialistiske sosialisme, hvis hovedtanker vi har framstilt ovenfor. "Den hellige familie" er en spøkefull betegnelse på filosofene, brødrene Bauer, og deres tilhengere. Disse herrene prediket en kritikk som står over enhver virkelighet, over partiene og politikken, som forneker enhver praktisk virksomhet og slår seg til ro med "kritisk" å betrakte omverdenen og de begivenheter som foregår der. Herrene Bauer bedømte proletariatet ovenfra og nedad som om det var en ukritisk masse. Marx og Engels trådte besluttsomt fram mot denne meningsløse og skadelige retning. På vegne av den sanne menneskelige personlighet – arbeideren som blir trampet ned av den herskende klassen og av staten – krever de at betraktningene blir erstattet med kamp for en bedre samfunnsordning. Den kraft som er i stand til å føre en slik kamp og som er interessert i den, finner de selvsagt i proletariatet. Allerede før *Den hellige familie* hadde Engels i *Deutsch-Französische Jahrbücher* som ble utgitt av Marx og Ruge, offentliggjort sitt *Utkast til kritikk av nasjonaløkonomien*, der han ut fra et sosialistisk synspunkt undersøkte de grunnleggende foreteelser i den moderne samfunnsordning, som påtvungne følger av privateiendommens

herredømme. Uten tvil bidro omgangen med Engels til at Marx bestemte seg for å befatte seg med den politiske økonomi, den vitenskapen hvor hans verker har skapt en hel omveltning.

Tiden fra 1845 til 1847 tilbrakte Engels i Bryssel og Paris, hvor han kombinerte vitenskapelige studier med praktisk virksomhet blant de tyske arbeiderne i disse to byene. Her knyttet Marx og Engels forbindelser med det hemmelige tyske "Kommunistenes Forbund", som ga dem i oppdrag å klarlegge grunnprinsippene i den sosialisme som de hadde utarbeidet. Slik utkom i 1848 det berømte *Kommunistiske manifest* av Marx og Engels. Denne lille boka veier mer enn store verker: dens ånd besjeler og beveger til i dag hele den siviliserte verdens organiserte og kjempende proletariat.

Revolusjonen i 1848, som først brøt ut i Frankrike og siden grep om seg i andre vesteuropeiske land, førte Marx og Engels tilbake til hjemlandet. Her i Rhin-Prøyssen ledet de den demokratiske *Neue Rheinische Zeitung* som ble utgitt i Köln. De to vennene var sjelen i alle revolusjonær-demokratiske tiltak i Rhin-Prøyssen. De forsvarte til siste slutt folkets og frihetens interesser mot reaksjonens krefter. Som kjent var det de siste som fikk overhånd. *Neue Rheinische Zeitung* ble forbudt, og Marx, som i emigrasjonen hadde mistet sine prøyssiske statsborgerrettigheter, ble utvist; men Engels tok del i den væpnede folkeoppstand, kjempet i tre trefninger for friheten, og flyktet etter opprørsbevegelsens nederlag til London via Sveits.

Også Marx slo seg ned i London. Engels ble snart igjen ansatt og ble seinere partner i det handelshuset i Manchester han hadde arbeidet i allerede i 40-årene. Inntil 1870 levde han i Manchester og Marx i London, noe som ikke hindret dem i å pleie det mest levende åndelige samkvem: Så å si daglig vekslet de brev. I denne brevvekslingen utvekslet vennene synspunkter og kunnskaper, og arbeidet i fellesskap på videreutviklingen av den vitenskapelige sosialisme. I 1870 flyttet Engels til London, og helt til Marx' død i 1883 varte

deres åndelige samliv, som var fylt med anstrengende arbeid. Resultatet av dette arbeidet var for Marx' vedkommende *Kapitalen* som er vår tids alders største verk på den politiske økonomiens område og for Engels' vedkommende en rekke større og mindre skrifter. Marx arbeidet på undersøkelser av de innviklede fenomenene i det kapitalistiske samfunns økonomi. Engels belyste i ualminnelig velskrevne arbeider, som ofte var av polemisk karakter, de mer almene vitenskapelige spørsmål og de forskjelligste foreteelser i fortid og samtid på grunnlag av den materialistiske historieoppfatning og Marx' økonomiske lære. Av disse arbeidene til Engels skal særlig nevnes: det polemiske skriftet mot Dühring (som behandler de dypeste spørsmål i filosofi, natur- og samfunnsvitenskap), *Familiens, privateiendommens og statens opprinnelse*, *Ludwig Feuerbach*, en artikkel om den russiske regjerings utenrikspolitikk, de utmerkede artiklene om boligspørsmålet, og endelig to små, men meget verdifulle artikler om den økonomiske utviklingen i Russland (*Friedrich Engels om Russland*). Marx døde uten å ha bearbeidet sitt gigantiske verk *Kapitalen* i endelig form. Men i råutkast var den ferdig. Og nå – etter vennens død – ga Engels seg i kast med det vanskelige arbeid å bearbeide og utgi bind II og III av *Kapitalen*. I 1885 ga han ut bind II, og 1894 bind III (bearbeidelsen av bind IV rakk han ikke). Utgivelsen av disse to bindene krevde ualminnelig mye arbeid. Den østerrikske sosialdemokraten Adler har med rette sagt at Engels ved å utgi bind II og III av *Kapitalen* har reist et storslagent monument over sin geniale venn, og samtidig har han uten å tilsikte det satt sitt eget navn med uutslettelig skrift på dette monumentet. I sannhet: disse to bindene av *Kapitalen* er et verk av to, av Marx og Engels. Antikkens sagn beretter om mange rørende eksempler på vennskap. Det europeiske proletariat kan si at dets vitenskap er blitt skapt av to lærde og kjempere som i sitt forhold til hverandre stiller de gamles mest rørende historier om menneskelig vennskap i skyggen. Engels har alltid – og stort sett med rette – stilt Marx foran seg selv. Til en gammel venn skrev

han: "Mens Marx levde, spilte jeg annen fiolin." Hans kjærlighet til den levende Marx og hans ærefrykt for den avdødes minne var grenseløs. Denne harde kjemper og strenge tenker hadde et varmt og følsomt hjerte.

Etter bevegelsen i 1848-49 beskjeftiget ikke Marx og Engels seg utelukkende med vitenskapelig arbeid i utlendigheten. I 1864 grunnla Marx "Den Internasjonale Arbeiderassosiasjon", og i hele ti år ledet han denne organisasjonen, hvor også Engels tok aktivt del i arbeidet. "Den Internasjonale Arbeiderassosiasjons" virksomhet, som etter planen til Marx skulle forene proletarene i alle land, hadde uhyre stor betydning for arbeiderbevegelsens utvikling. Men heller ikke etter oppløsningen av "Den Internasjonale Arbeiderassosiasjon" i 70-årene, sluttet Marx og Engels å virke for å forene arbeiderklassen. Tvert om: en kan si at deres betydning som arbeiderbevegelsens åndelige ledere ble stadig større fordi bevegelsen selv var i uavbrutt vekst. Etter Marx' død var det Engels alene som fortsatte å virke som rådgiver og leder for de europeiske sosialister. Så vel de tyske sosialister, hvis kraft var stadig tiltagende på tross av regjeringsforfølgelsene mot dem, som også representanter for tilbakeliggende land som Spania, Romania og Russland som nøye måtte tenke over og veie sine første skritt, vendte seg til ham for å få råd og veiledning. Alle sammen øste de av det rike skattkammer av kunnskaper og erfaringer som den gamle Engels hadde.

Marx og Engels, som begge kunne russisk og leste russiske bøker, interesserte seg levende for Russland. Med sympati fulgte de den russiske revolusjonære bevegelsen, og opprettholdt forbindelse med russiske revolusjonære. Begge hadde utviklet seg fra demokrater til sosialister, og den demokratiske følelsen av hat til den politiske vilkårligheten var overordentlig sterk hos dem. Denne umiddelbare politiske følelsen, som var parret med både dyp teoretisk forståelse for sammenhengen mellom politisk vilkårlighet og samfunnsmessig

undertrykkelse og med rik livserfaring, gjorde Marx og Engels ualminnelig fintfølelse spesielt i *politisk* retning. Den heroiske kampen som en liten håndfull russiske revolusjonære førte mot den mektige tsarregjeringen, fant derfor den varmeste gjenklang hos disse prøvede revolusjonære. På den annen side så de med naturlig mistenksomhet på tendensen til for en formodet økonomisk fordels skyld å vike av fra de russiske sosialistenes umiddelbare og viktigste oppgave nemlig erobringen av den politiske frihet, ja de betraktet denne tendensen likefram som forræderi mot den sosiale revolusjons store sak. "Frigjøringen av arbeiderklassen kan bare være arbeiderklassens eget verk", lærte Marx og Engels stadig. Men for å kjempe for sin økonomiske frigjøring må proletariatet erobre visse politiske rettigheter. Dessuten så både Marx og Engels klart at den politiske revolusjon i Russland også vil få veldig betydning for den vesteuropeiske arbeiderbevegelse. Fra gammelt av har det absolutistiske Russland vært bolverket for hele den europeiske reaksjonen. Russlands overordentlig fordelaktige internasjonale stilling som følge av krigen i 1870 som for lange tider hadde gjort Tyskland og Frankrike til fiender, har naturlig nok bare styrket det absolutistiske Russlands stilling som en reaksjonær makt. Bare et fritt Russland, som ikke trenger å undertrykke polakker, finner, tyskere, armeniere og andre mindre folkeslag, eller til stadighet å hisse Frankrike og Tyskland opp mot hverandre, vil la vår tids Europa puste fritt uten krigsbyrder, vil svekke alle reaksjonære elementer i Europa og styrke den europeiske arbeiderklassens kraft. Av denne grunn nærer Engels det brennende ønsket at den politiske frihet måtte holde sitt inntog i Russland, også i Vestens arbeiderklassens interesse. De russiske revolusjonære har i ham mistet sin beste venn.

Evig leve minnet om proletariatets store kjemper og lærer
Friedrich Engels!

Skrevet høsten 1895 og offentliggjort i en artikkelsamling i Forbundet av Russiske Sosialdemokraters periodiske

tidsskrift Rabotnik, nr. 1-2, i mars 1896.

* Marx og Engels har flere ganger vist til at de i sin åndelige utvikling skylder de store tyske filosofer meget, og i særdeleshet Hegel. "Uten den tyske filosofi," sa Engels, "ville det heller ikke vært noen vitenskapelig sosialisme."